EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 9.7.2025
COM(2025) 366 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

Euroopa kultuuripärandi märgist käsitleva meetme hindamine (2018–2024)

{SWD(2025) 176 final}

1. Sissejuhatus

Euroopa kultuuripärandi märgis võeti 2011. aastal Euroopa algatusena kasutusele selleks, et suurendada Euroopa ühise kultuuripärandi nähtavust ja edendada tugevamat Euroopa identiteeditunnet. Algatuse eesmärk oli ühendada Euroopa inimesi, eelkõige noori, innustades neid väärtustama nii oma riigi kui ka Euroopa väärtusi ja ajalugu. Ühe olulise eesmärgina sooviti Euroopa kultuuripärandi märgisega tugevdada Euroopa identiteeti, tuues esile ühiseid ajaloosündmusi ja kultuuriväärtusi. Riikliku ja üleeuroopalise tähtsusega kultuuripärandi esiletõstmisega rõhutab algatus, et Euroopa identiteeti kujundavad nii üksikute riikide ajalugu kui ka ühised Euroopa kogemused. Samuti seati Euroopa kultuuripärandi märgisega siht soodustada kultuuridevahelist dialoogi, edendada austust eri kultuuride vastu ja luua alus vastastikuseks mõistmiseks. Veel ühe olulise tulemusena pidi Euroopa kultuuripärandi märgis suurendama Euroopa ajalugu ja kultuuri kujundanud pärandiobjektide tuntust. Paljud neist objektidest, mis sageli ei pälvinud Euroopa kultuuriturismis piisavat tähelepanu, pidid muutuma nähtavamaks, mis pidi aitama kaasa nende säilimisele ja toimimisele haridusplatvormidena. Peale selle oli algatuse eesmärk haarata laiema üldsuse tähelepanu, suurendada uhkust oma kodukandi üle ning edenda turismi ja majandust. Euroopa kultuuripärandi märgise algatuse puhul keskenduti noorte kaasamisele uuenduslike õppematerjalide, õpikodade ja näituste kaudu, et aidata neil paremini mõista Euroopa ühist ajalugu ja ühiseid väärtusi. See võimaldas noortel eurooplastel tunda sidet oma maailmajao rikkaliku pärandiga.

Euroopa kultuuripärandi märgise hindamisel, mis põhineb sidusrühmadelt saadud tagasisidel ja dokumentide analüüsil, hinnatakse algatuse teises etapis (2018–2024) tehtud edusamme ja tuginetakse varasematele hindamistele. Hindamise eesmärk on parandada algatuse tulemuslikkust ja mõju. Euroopa Komisjoni parema õigusloome suuniste kohaselt käsitletakse hindamisel viit kriteeriumi: mõjusust, tõhusust, sidusust, ELi lisaväärtust ja asjakohasust. **Hindamise tulemused annavad teavet Euroopa kultuuripärandi märgise tuleviku kavandamiseks ning selle tagamiseks, et märgise abil säilitatakse ja rõhutatakse Euroopa ühist ajalugu ja ühiseid väärtusi ka edaspidi, samas kui saadud õppetunnid aitavad täiustada algatust selle elluviimise järgmises, 2025. aastal alanud etapis.**

Hindamine osutab märkimisväärsetele edusammudele, eriti pärandiobjektide nähtavuse suurendamisel ja nende üleeuroopalise tähtsuse esiletõstmisel. Euroopa kultuuripärandi märgis on hästi integreeritud ELi muude kultuuripärandialgatustega, kuigi Euroopa identiteedi määratlemine on osutunud keerukaks. Märgis on tugevdanud kultuuripärandi objektide võrgustikke, võimaldades koostööd ja teadmiste vahetamist, mida riikide eraldiseisvate jõupingutustega ei oleks võimalik saavutada. Samuti on see hõlbustanud liidu rahaliste vahendite hankimist kultuuripärandi objektide jaoks.

Euroopa kultuuripärandi märgist on kohandatud vastavalt sellistele ELi prioriteetidele nagu kestlikkus, digitaalne innovatsioon ja kaasamine. Ligipääsetavuse ja soolise võrdõiguslikkuse parandamisel on tehtud edusamme, kuigi rakendamine on eri paigus olnud erinev. Hindamisel sai ilmseks, et Euroopa mõõtme paremaks integreerimiseks kultuuripärandi objektidesse on vaja selgemaid suuniseid ja praktilisi abivahendeid. Välised tegurid, nagu COVID-19 pandeemia, häirisid algatuse elluviimist, kuid soodustasid ka innovatsiooni, eelkõige digitaalse kaasamise kaudu.

2. Meetme arengu seis

Aastatel 2018–2024 laienes Euroopa kultuuripärandi märgise kasutamine märkimisväärselt: 2024. aastal jõudis märgise saanud pärandiobjektide arv 67ni. See kasv, eriti Kesk- ja Ida-Euroopas, muutis märgise kaasavamaks ning tõi esile Euroopa ajaloo ja identiteetide suurema eripalgelisuse. Suurenenud on ka tunnustatud pärandiobjektide mitmekesisus; need hõlmavad veealuseid muistiseid, näiteks Assooridel, ja vaimset kultuuripärandit, nagu luuletus „Zdravljica“, mis kajastab Euroopa rahvaste ärkamist. Mitut riiki hõlmavad riikidevahelised projektid, nagu Cisterscapes, peegeldasid seostatumat lähenemisviisi Euroopa kultuuripärandile. Tugevdati hariduslikku kaasamist ja üldsuse teavitamist ning paljude pärandiobjektide puhul töötati välja programmid, mis keskenduvad sellistele teemadele nagu demokraatia ja kultuuriline mitmekesisus. Näiteks Seminaarinmäki ülikoolilinnakus Soomes kaasati igal aastal üle 8 000 üliõpilase ning Ventotene saarel Itaalias korraldati seminare Euroopa föderalismi teemal. COVID-19 pandeemia takistas füüsilisi sündmusi, kuid kiirendas digivahendite kasutuselevõttu. Paljudes paikades hakati korraldama veebiekskursioone ja virtuaalseid õpikodasid, mis võimaldasid avalikkust jätkuvalt kaasata, kuid peegeldasid ligipääsetavuse ja isikliku kontaktiga seotud probleeme. Euroopa kultuuripärandi märgise büroo loomisel 2023. aastal muutus Euroopa kultuuripärandi märgise saanud pärandiobjektide võrgustik ametlikuks, mis võimaldas edendada koostööd, jagada parimaid tavasid ja toetada väiksemaid pärandiobjekte. See struktuur parandas teabevahetust ja suutlikkuse suurendamist ning edendas pärandiobjektide ühist identiteeti, samal ajal kui sellised algatused nagu Euroopa pärimuspäevad soodustasid ühiseid haridus- ja kultuuriprogramme.

3. Hindamise tulemused: edusammud ja raskused

Aastatel 2018–2024 Euroopa kultuuripärandi märgise algatuse elluviimise hindamine andis väärtuslikku teavet algatuse mõjususe, probleemide ja parandamist vajavate valdkondade kohta. Hindamisel keskenduti sellistele põhikriteeriumidele nagu mõjusus, tõhusus, sidusus, ELi lisaväärtus ja asjakohasus ning tehti kindlaks nii edusammud kui ka valdkonnad, mis vajavad tähelepanu, et programmi mõju oleks suurem.

Mõjusus

Euroopa kultuuripärandi märgis on osutunud mõjusaks mitmes olulises valdkonnas, eelkõige pärandiobjektide üleeuroopalise tähenduse tutvustamisel. Küsitluses teatati enam kui 60 % pärandiobjekti puhul külastajate arvu suurenemisest pärast märgise saamist; selle tulemuseks oli ka kohaliku kogukonna suurem kaasatus ja üleeuroopalise tähtsuse laiem tunnustamine. Märgis aitas edendada kohalikku turismi ja toetas kohalikku majandust. Lisaks on Euroopa kultuuripärandi märgisel olnud positiivne hariduslik mõju: paljudes märgise saanud paikades viidi ellu uuenduslikke programme, mis ühendasid külastajaid, eelkõige nooremaid põlvkondi, Euroopa ühise ajaloo ja ühiste väärtustega õpikodade, seminaride ja digitaalsete vahendite, näiteks virtuaalsete ekskursioonide ja multimeediaesitluste kaudu. Siiski esines ka raskusi. Paljude pärandiobjektide puhul osutus üleeuroopalise tähtsuse kontseptsiooni selge määratlemine ja esiletoomine keeruliseks. See probleem oli eriti ilmne juhtudel, kus kohalik või piirkondlik ajalugu kattub Euroopa laiema ajalooga, mistõttu pärandiobjektide üleeuroopalist tähtsust on keerulisem välja tuua.

Hindamise tulemusel soovitati Euroopa Komisjonil esitada selgemaid suunised ja näiteid, et aidata taotlejatel mõista, kuidas üleeuroopalist tähtsust demonstreerida. Samuti tehti ettepanek,

et komisjon kaaluks kaheetapilise valikumenetluse kasutuselevõttu: esimeses keskendutaks üleeuroopalise tähtsuse kontrollimisele ning teises projektitaotluste ja tegevuskavade hindamisele. See lähenemisviis lihtsustaks taotlemist ja tagaks, et välja valitakse ainult selge Euroopa seosega pärandiobjektid.

Tõhusus

Euroopa kultuuripärandi märgise algatuse toimimine on üldiselt olnud väga tõhus, kuid hindamise käigus selgusid valdkonnad, kus parandused võiksid halduskoormust vähendada. Kaheastmelist valikuprotsessi, mis hõlmab nii riiklikku eelvalikut kui ka ELi tasandi valikut, peeti mõnevõrra dubleerivaks, eriti kui pärandiobjektid ei vasta üleeuroopalise tähtsuse kriteeriumile. Protsessi ümberkujundamine üheastmeliseks parandaks tõhusust, vähendades dubleerimist. Parandamist vajava valdkonnana toodi välja ka haldustoimingute keerukus, sealhulgas aruandlusnõuded ja pärandiobjektide järelevalve. Järelevalve sisuks on pigem tulemuslikkuse läbivaatamine kui põhjalik hindamine, mistõttu on vaja selgemaid suuniseid ja ühiseid näitajaid pärandiobjektide hindamiseks. Peale selle leiti, et pärandiobjektide esitamise riiklikud kvoodid, mille kohaselt iga liikmesriik saab valikuaastal esitada ainult ühe objekti, olid algselt kasulikud, kuid on nüüdseks muutunud piiravaks, sest huvi väljendab aina rohkem riike.

Hindamise tulemusel soovitati need kvoodid uuesti läbi vaadata, et võtta arvesse tunnustust taotlevate pärandiobjektide kasvavat arvu ning tagada programmi laienemine kooskõlas selle suurenevate eesmärkidega.

Sidusus

Euroopa kultuuripärandi märgis eristub ELi kultuuripoliitika maastikul, kuna keskendub pärandiobjektide sümbolväärtusele ja rollile Euroopa identiteedi ja ühtsuse tugevdamisel. Erinevalt teistest ELi programmidest, nagu UNESCO maailmapärand või Euroopa pärimuspäevad, mis keskenduvad ainelisele pärandile või kultuuri säilitamisele, rõhutatakse Euroopa kultuuripärandi märgisega pärandiobjektide ajaloolist ja sümboolset tähtsust ühiste Euroopa väärtuste edendamisel. See ainulaadne fookus tugevdab ELi lõimimise projekti ja Euroopa ühtsuse narratiivi. Siiski esineb kattuvusi teiste ELis ellu viidavate algatustega, näiteks Euroopa Nõukogu kultuuriradade algatusega, mille kannab samuti Euroopa kultuuripärandi edendamise eesmärki. Kuigi Euroopa kultuuripärandi märgis keskendub Euroopa lõimumisele, tõi hindamine esile ELi kultuuriprogrammide killustumise ohu.

Tehti ettepanek luua tugevam koostoime Euroopa kultuuripärandi märgise ja muude ELi meetmete, näiteks programmi „Erasmus+“ ja programmi „Kodanike Euroopa“ vahel, et soodustada programmidevahelist koostööd ja maksimeerida märgise mõju. Lisaks tõdeti hindamisel, et Euroopa kultuuripärandi märgis võiks olla paremini kooskõlas ELi prioriteetidega, nagu kestlikkus ja digitaalne innovatsioon. Nüüd, mil EL omistab nendele valdkondadele üha suuremat tähtsust, pakub Euroopa kultuuripärandi märgis võimalust edendada keskkonnahoidlikke pärandtavasid ja digitaalset ligipääsetavust. Pärandiobjektidel juba võetakse kasutusele säästvaid tavasid, nagu energiatõhusad tehnoloogilised lahendused ja säästva turismi algatused, kuid need jõupingutused tuleb täielikumalt integreerida ELi laiemasse tegevuskavasse. Samuti tehti hindamise tulemusel ettepanek integreerida Euroopa kultuuripärandi märgis tihedamalt ELi kultuuridiplomaatiasse. Kogu maailmas Euroopa mitmekesise pärandi tutvustamise kaudu võiks Euroopa kultuuripärandi märgis tugevdada ELi kultuuridiplomaatiat ja edendada Euroopa väärtusi mujal maailmas.

ELi lisaväärtus

Euroopa kultuuripärandi märgise loomise tulemusel on tekkinud üleeuroopaline võrgustik, kuhu kuuluvad ühiste eesmärkidega ja koostööd tegevad pärandiobjektid. Euroopa kultuuripärandi märgise büroo loomine 2023. aastal on logistilise, rahalise ja reklaamialase toe kaudu seda võrgustikku tugevdanud. Märgis on hõlbustanud ühisprojektide, sealhulgas näituste, haridusprogrammide ja ühiste kultuurialgatuste elluviimist, mis on soodustanud piiriüleseid partnerlussuhteid ja parimate tavade vahetamist.

Oluline lisaväärtus on ka võimalus saada liidu rahalisi vahendeid. Euroopa kultuuripärandi märgis näitab usaldusväärsust ja annab õiguse saada pärandiobjektide jaoks rahalisi vahendeid sellistest programmidest nagu „Loov Euroopa“, „Erasmus+“ ning kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm. See on võimaldanud pärandiobjektidel viia ellu kultuuri säilitamise, noorte kaasamise ja kultuuridevahelise dialoogiga seotud projekte. Hindamisel ilmnes siiski, et väiksemate pärandiobjektide puhul on keerukate taotlemismenetluste ja piiratud haldussuutlikkuse tõttu sageli keeruline liidu rahalisi vahendeid saada. Vaatamata Euroopa kultuuripärandi märgise edukusele ELi tasandil on selle nähtavus riikide tasandil endiselt vähene. Mõningate pärandiobjektide puhul teatati, et Euroopa kultuuripärandi märgist ei reklaamita kohalikus kogukonnas piisavalt ning laiem üldsus ei ole selle tähtsusest teadlik.

Selle küsimuse lahendamiseks soovitati hindamise tulemusel korraldada üleriigilisi teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, et suurendada Euroopa kultuuripärandi märgise saanud pärandiobjektide ja kogu algatuse nähtavust.

Asjakohasus

Euroopa kultuuripärandi märgis on endiselt väga asjakohane, eriti kuna EL omistab üha suuremat tähtsust kestlikkusele, digitaalsele innovatsioonile ja kaasavusele. Paljud Euroopa kultuuripärandi märgise saanud pärandiobjektid pööravad oma tegevuses tähelepanu kestlikkusele ning on võtnud kasutusele keskkonnahoidlikud tavad ja viinud ellu keskkonnasõbralikke projekte, mis on kooskõlas ELi keskkonnaeesmärkidega. Euroopa kultuuripärandi märgise kooskõla Euroopa kultuurivaldkonna uue tegevuskavaga suurendab veelgi märgise asjakohasust sotsiaalse ühtekuuluvuse, majandusarengu ja demokraatliku kaasatuse edendamise seisukohast. Veel üks valdkond, kus Euroopa kultuuripärandi märgis on tõestanud oma asjakohasust, on digitaalne innovatsioon. Paljude pärandiobjektide puhul on võetud kasutusele digiplatvormid, kus pakutakse virtuaalseid ekskursioone ja veebiressursse laiema üldsuse kaasamiseks. Siiski esineb erinevusi selles, kui hästi on pärandiobjektid digivahendeid rakendanud, kusjuures väiksemate objektide puhul on see keerulisem. Hindamise tulemusel soovitati komisjonil jätkata pärandiobjektide toetamist digiressursside väljatöötamisel ja selle tagamisel, et need oleksid kättesaadavad kõigile sihtrühmadele, sealhulgas puuetega inimestele. Euroopa kultuuripärandi märgis on jätkuvalt väga asjakohane ka sotsiaalse ühtekuuluvuse ja kaasatuse edendamisel, eriti nüüd, mil Euroopas tuleb toime tulla selliste väljakutsetega nagu rünne ja diskrimineerimine. Pärandiobjektide puhul, mille programmiga nähakse ette sotsiaalne kaasamine, on teatatud positiivsetest tulemustest alaesindatud rühmadeni jõudmisel ja kultuuridevahelise dialoogi edendamisel.

Hindamisel nenditi siiski, et kaasamismeetmete rakendamine on pärandiobjektide lõikes väga erinev, ning soovitati komisjonil edendada programme, mis keskenduvad kaasavusele ja sotsiaalsele ühtekuuluvusele kogu võrgustikus.

4. Järeldused ja saadud kogemused

Euroopa kultuuripärandi märgise hindamine, mis hõlmas 2018.–2024. aastat, tõi esile nii edusamme kui ka probleeme, mis pakuvad olulisi õppetunde, mida saab edaspidises tegevuses arvesse võtta. Hindamise tulemused suunavad Euroopa kultuuripärandi märgise järgmisesse etappi, tagades selle jätkuva edu ja asjakohasuse muutuvas kultuurilises ja poliitilises keskkonnas.

Üleeuroopalise tähtsuse kriteeriumi tugevdamine. Hindamise üks peamisi järeldusi on seotud üleeuroopalise tähtsuse määratlemise keerukusega. Kuigi Euroopa kultuuripärandi märgis on tulemuslikult esile toonud Euroopa väärtusi esindavad kultuuripärandiobjektid, oli paljude objektide puhul keeruline selgelt näidata, kuidas nende pärand on seotud laiema Euroopa narratiiviga. Hindamise tulemusel soovitati anda taotlejatele ja riiklikele koordinaatoritele selgemaid juhiseid, sealhulgas esitada praktilisi näiteid ja korraldada õpikodasid. Üks oluline soovitus oli võtta kasutusele kaheetapiline valikuprotsess: esimeses etapis hinnataks üleeuroopalist tähtsust, tagades, et teise etappi, milles hinnatakse projektitaotlusi või tegevuskavasid, jõuavad ainult selge Euroopa seosega pärandiobjektid.

Digitaalse kaasamise ja ligipääsetavuse parandamine. Hindamisel toonitati ka digitaalse kaasamise kasvavat tähtsust, eriti nooremate, tehnoloogiaga sina peal olevate inimeste puhul. COVID-19 pandeemia kiirendas digiplatvormide kasutuselevõttu, kuid digivahendite rakendamine oli pärandiobjektide lõikes ebaühtlane. Mõned pärandiobjektid arendasid edukalt kvaliteetseid digikogemusi, teistel aga puudusid selleks ressursid. Hindamise tulemusel kutsuti Euroopa Komisjoni üles toetama kaasava ja ligipääsetava digitaalse sisu loomist, sealhulgas koolitusprogramme pärandiobjektide haldajatele ja rahastamisvõimalusi digitaalsete vahendite väljatöötamiseks. Üks oluline soovitus oli tagada, et digiressursid oleksid ligipääsetavad kõigi sihtrühmade, sealhulgas puuetega inimeste jaoks.

Väiksemate pärandiobjektide toetamine ja võrdsete võimaluste tagamine. Veel üks oluline tähelepanek oli see, et suuremad ja väiksemad (eriti maapiirkondades asuvad) pärandiobjektid ei ole võrdses seisus: viimastel esineb sageli finants- ja haldusraskusi. Hindamise tulemusel soovitati rakendada väiksemate pärandiobjektide toetamiseks suutlikkuse suurendamise programme ja mentorluskavasid, et aidata neil oma tegevust ja nähtavust parandada. Euroopa kultuuripärandi märgise saanud pärandiobjektid ei ole tasakaalustatult jaotunud, sest suurematel riikidel on selliseid objekte rohkem; see asjaolu toob esile vajaduse võtta sihipärasemaid meetmeid selleks, et tagada kõigi ELi liikmesriikide, eelkõige vähemate ressurssidega liikmesriikide täielik osalemine.

Tagasisidemehhanismide ja valikuprotsessi parandamine. Hindamisel leiti, et praegused tagasisidemehhanismid ei ole tõhusad, eriti mis puudutab taotlejaid, kes ei osutu valituks. Paljude pärandiobjektide puhul teatati tagasiside vähesusest või ebapiisavusest, mistõttu on keeruline esitada edaspidi paremaid taotlusi. Hindamise tulemusel soovitati anda üksikasjalikumat ja personaalsemat tagasisidet, et aidata pärandiobjektidel oma puudusi paremini mõista ja taotlusi parandada. Lisaks võib kaheetapiline valikuprotsess aidata parandada valikuprotsessi tõhusust ja kvaliteeti.

Jätkusuutlikkus ja edasine kasv. Hindamise tulemusel toodi esile, et kuna Euroopa kultuuripärandi märgise saanud objektide arv kasvab, on vaja jätkusuutlikumat raamistikku laieneva võrgustiku haldamiseks. Pikaajalise edu saavutamiseks peeti väga oluliseks juhtimisstruktuuri lihtsustamist ja piisavate ressursside tagamist. Õigusraamistikku võiks samuti kohandada, et võimaldada suuremat paindlikkust pärandiobjektide valimisel, kaotades reegli „üks pärandiobjekt riigi kohta“, et julgustada rohkem liikmesriike osalema. Samuti

soovitati hindamise tulemusel tugevamaid järelevalvemehhanisme, et jälgida algatuse pikaajalist mõju.

Koostoime muude ELi programmidega. Hindamise tulemusel tehti kindlaks võimalused suurendada koostoimet muude ELi programmidega, nagu „Loov Euroopa“, „Erasmus+“ ja „Kodanike Euroopa“. Viies Euroopa kultuuripärandi märgise tihedamasse kooskõlla nende algatustega, võiks Euroopa Komisjon luua ühtse strateegia Euroopa kultuuripärandi edendamiseks, tugevdades seoseid pärandiobjektide ning laiemate kultuuri-, haridus- ja sotsiaalsete algatuste vahel kogu ELis.

Kokkuvõttes võib öelda, et Euroopa kultuuripärandi märgise programmi hindamine andis olulist teavet programmi edusammudest ja potentsiaalist. Kuigi Euroopa kultuuripärandi märgise abil on tehtud märkimisväärseid edusamme Euroopa kultuuripärandi nähtavuse suurendamisel ja kultuuridevahelise dialoogi edendamisel, esineb endiselt raskusi üleeuroopalise tähtsuse määratlemisel, digitaalsel kaasamisel ja kogu võrgustikus võrdsuse tagamisel. Kui täiustada valikuprotsessi, tõhustada digivahendeid ja toetada väiksemaid pärandiobjekte, saab Euroopa kultuuripärandi märgise algatus jätkuvalt jõudsalt areneda ning täita olulist rolli Euroopa ühise pärandi ja ühiste väärtuste säilitamisel ja edendamisel.